

بررسی نیازها و علایق مطالعاتی نوسوادان در ایران (نیمه دوم ۱۳۷۵)

دکتر زهره میرحسینی*

چکیده:

به منظور تدوین خواندنیهای ساده و مناسب برای گروههای نوسواد و کم سواد جامعه، شناخت نیازها و علایق مطالعاتی آنان ضروری است. تحقیق حاضر با این هدف و استفاده از روش پیمایشی در سطح ملی با همکاری نهضت سواد آموزی به این مهم می‌پردازد. با توجه به نتایج آن، کتابخانه‌های عمومی کشور می‌توانند به مجموعه سازی مواد مورد نیاز این گروهها، و ناشرین و نویسندگان به نشر و نگارش عناوین مورد علاقه ایشان توجه بیشتری کنند تا ترویج فرهنگ مطالعه در میان این قشر وسیع به سهولت تحقق یابد. در نیاز سنجی حاضر، نظرات سه گروه نوسواد، آموزشیار و راهنمای تعلیماتی با استفاده از پرسشنامه سؤال شد. رویهم تعداد ۴۷۳۷ پرسشنامه در کلیه استانهای کشور توزیع، مصاحبه و گردآوری گردید. و نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که در هر سه گروه نمونه، بیشترین انتخاب برای اولویت اول در موضوع آگاهیهای اجتماعی بوده است که ۳۳ درصد نوسوادان، ۳۸ درصد آموزشیاران و ۴۲/۷ درصد راهنمایان تعلیماتی را شامل می‌گردد.

* عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران

کتابداری / دفتر ۳۱ - ۳۰، ۱۳۷۸

مقدمه :

اصولاً مطالعه یکی از اساسی ترین ابزارهای کسب اطلاعات و آموختن محسوب می شود و برنامه های آموزش و تداوم آن بدون حضور منابع مکتوب با شکست مواجه می شود. کتابخانه ها در جهت حمایت از امر آموزش و تحقیق، منابع و اطلاعات مورد نیاز جامعه را فراهم آورده، آنها را برای مخاطبین مختلف سازمان داده و دسترس پذیر می سازند. لذا، نظامهای آموزشی بدون وجود و حمایت کتابخانه ها دچار مشکل می شوند. موکهرجی معتقد است:

«تمام کسانی که توان خواندن دارند، پیوسته به عرضه مطالب خواندنی، متناسب با هدفشان نیازمندند و کتابخانه تنها نهادی است که توان بر طرف کردن این نیاز فرهنگی را دارد.»^۱

کتابخانه، بویژه کتابخانه عمومی می تواند برای دست یافتن به اهداف توسعه اقتصادی، فرهنگی - اجتماعی و سیاسی جامعه کمک شایان توجهی نماید زیرا تنها مرکز فرهنگی است که امکان خود سازی و رشد را برای همه افراد جامعه صرف نظر از محل زندگی، سطح سواد، طبقه اجتماعی و سن افراد، نژاد، رنگ پوست و یا مذهب آنها فراهم می آورد.

طبق بیانیه یونسکو برای کتابخانه های عمومی، رسالتهای کلیدی که باید در هسته مرکزی خدمات کتابخانه قرار بگیرد شامل «ارائه اطلاعات، سواد آموزی، آموزش و ایجاد فرهنگ»^۲ است.

به این ترتیب کتابخانه های عمومی وظیفه حمایت و تقویت برنامه های سواد آموزی و پس از آن را بر عهده دارند. در ایران نیز با توجه به شبکه گسترده کتابخانه های عمومی در شهرها و روستاها، می توان مواد خواندنی مورد نیاز و متناسب برای نوسوادان و کم سوادان جامعه را از طریق این کتابخانه ها فراهم ساخت و به تثبیت سواد و رسیدن به مرز خود آموزی و آموختن این گروهها کمک نمود.

متأسفانه در کشورهای در حال توسعه، علاوه بر مشکل بیسوادی، عدم تناسب منابع مکتوب با نیازهای واقعی افراد جامعه و عدم تحقیق در این ارتباط نیز از مشکلات برنامه‌های سواد آموزی و پس از آن محسوب می‌شود. تحقیق حاضر نیز به منظور شناسایی نیازها و علایق مطالعاتی نوسوادان سراسر کشور صورت گرفته است و امید است نتایج آن به برنامه‌های تداوم آموزش در سازمان نهضت سواد آموزی و کتابخانه‌های عمومی کشور کمک نماید. این نتایج برای سایر دست اندرکاران تهیه خواندنی‌های ساده چون جهاد سازندگی، وزارت بهداشت، درمان، آموزش پزشکی، وزارت کشاورزی، ناشرین و دست اندرکاران امر کتاب و مرکز امور مشارکت زنان نیز مفید می‌باشد.

ضرورت و هدف تحقیق

تحقیقات موردی که درباره رجعت به بیسوادی در کشور انجام شده، نشان می‌دهند که مطالب آموخته شده پس از دو سال از اتمام تحصیل در دروس مختلف فراموش شده است:

«نوسوادان مدرک گرفته شهر اصفهان دو سال پس از فراغت از تحصیل ۹ درصد تا ۴۷ درصد مطالب را فراموش کرده‌اند.»^۳ نوسوادان مدرک گرفته رودبار قطران و لواسانات هشت ماه پس از فراغت از تحصیل در مقطع مقدماتی مطالب آموخته شده را ۲۳ درصد تا ۷۳ درصد فراموش کرده‌اند. در مقطع تکمیلی نیز ۶۴ درصد تا ۶۷ درصد دچار فراموشی شده‌اند.»^۴

تحقیق آقای عزیزی که نیمه اول سال ۶۷ در استان کردستان انجام شده نیز بر این نکته تأکید دارد که وجود نارسایی‌ها، اشکالات و مسایلی که در فرایند و فعالیتهای آموزشی و اقدامات بعد از سواد آموزی وجود دارد در فراموشی و رجعت به بیسوادی تأثیر می‌گذارد.^۵

آقای رضایی ملایری نیز تحقیقی درباره علل و میزان رجعت به بیسوادی کرده که

جامعه آماری آن، نوسوادان کارنامه گرفته سراسر ایران بوده‌اند و بر اساس نمونه‌گیری انجام شده، او اعلام می‌کند که حدود $46/7$ درصد نوسوادان یا به بیسوادی رجعت کرده‌اند یا در آستانه بیسوادی هستند و حدود $36/5$ میلیارد ریال از بودجه کشور عملاً از بین رفته است. وی عواملی را که بیشترین رابطه با کاهش میزان رجعت به بیسوادی را دارند به ترتیب شامل موارد زیر می‌داند:

۱. خواندن کتب غیر درسی (شدت همبستگی 32 درصد)

۲. خواندن و نوشتن نامه (شدت همبستگی 33 درصد)

۳. محتوای کتب درسی (شدت همبستگی 34 درصد)

۴. کیفیت سواد آموخته به بیسوادان (شدت همبستگی 35 درصد)»^۶

لذا به نظر می‌رسد یکی از راههای اساسی جلوگیری از پدیده نوبیسوادی، تهیه کتابهای غیر درسی و توجه به محتوای ارائه شده برای آنان باشد.

در متون سواد آموزی اولین مرحله برای تهیه و تولید مواد برای نوسوادان، جمع آوری و تجزیه و تحلیل اطلاعات مربوط به مسائل گروه مخاطب، عنوان شده است. «شناسایی مسائل و مشکلات و نیازهای گروه مخاطب از طریق بررسی میدانی دارای اهمیت زیادی است. زیرا موادی که تهیه می‌شود باید مبتنی بر مسائل و نیازهای فراگیران و در ارتباط با آنها باشد تا به بهبود کیفیت زندگی آنها کمک کند.»^۷

به قول واگنر در عصری که با فشارهای اقتصادی همراه است، تحقیقات بنیادی و کاربردی در کنار ارزشیابی مؤثر برنامه‌ها ممکن است اطلاعات منتقدانه‌ای را فراهم سازد که نه فقط به کارایی بیشتر برنامه‌های خاص سواد آموزی منجر می‌شود، بلکه به حمایت بیشتر عموم مردم از برنامه‌های سواد آموزی نیز منتهی می‌گردد.^۸

در اسفندماه ۷۶ فرصتی دست داد تا در ارزشیابی حین اجرای طرح خدمات مکاتبه‌ای^۹ که به صورت آزمایشی در استان فارس انجام می‌شد شرکت کنم. در بازدید از کلاسهای سواد آموزی و مصاحبه با آموزشیاران و راهنمایان تعلیماتی در

شهرهای شیراز، سپیدان، فسا و داراب و روستاهای اطراف آن، مجدداً با پرسشهای گوناگون از نوسوادان دربارهٔ نیاز مطالعاتی به ضرورت تحقیق حاضر بیش از گذشته پی بردم زیرا در برنامه‌های پس از سواد آموزی مانند ارسال کتاب از طریق پست برای نوسوادان نیز موضوع کتابها در درجه اول اهمیت قرار دارد.

بر اساس اصول مشارکت^{۱۰} و تنوع^{۱۱} در سواد آموزی تابعی^{۱۲} اگر فراگیری مهارت‌های خواندن و نوشتن توسط بزرگسالان با دیگر خواستها و نیازهای فردی و اجتماعی آنان مربوط نباشد معمولاً با عدم موفقیت روبرو می‌شود، چون نیازهای بزرگسالان، انگیزه اصلی اکثر فعالیت‌های آنان است.^{۱۳} بنابراین لازم است برنامه‌های آموزشی با مشارکت نزدیک و مستقیم سوادآموزان طرح و تهیه شود. از طرفی ویژگی‌های فردی، اجتماعی، اقتصادی و حرفه‌ای بزرگسالان نیز یکنواخت نیست لذا از نظر محتوی و مواد آموزشی نیز تنوع ضروری است.

در اصول کتابداری نیز اصل «هر خواننده‌ای کتاب مورد علاقه‌اش»^{۱۴} تأکید بر مسأله توجه به نیازهای مطالعاتی مخاطبین کتابخانه دارد.

تجربه نشان می‌دهد که اگر در برنامه ریزی برای جلب نوسوادان به مطالعه - چه در حین برنامه‌های سواد آموزی و چه در برنامه‌های پس از سواد آموزی - از علائق و نیازهای ایشان شناخت نداشته باشیم، در جذب آنها به مطالعه و رساندن افراد بزرگسال به مرز خود آموزی موفق نخواهیم بود. مرکز آسیایی فرهنگی یونسکو می‌گوید: «فراگیران بزرگسال در مورد نیازهای یادگیریشان بر حسب شرایط اجتماعی خود باید تصمیم بگیرند. هرگاه عمل یادگیری نیازها و علائق آنها را ارضا کند، انگیزه یادگیری خواهند یافت.»^{۱۵}

کمبود تحقیقات در این زمینه و اصولاً در حوزه جامعه‌شناسی مطالعه در ایران به نحو بارزی ملموس است. لذا از طرفی برای جلوگیری از بازگشت به بیسوادی و یا ترک تحصیل و ادامه آن و از طرف دیگر برای جذب بیشتر نوسوادان به کتابخوانی و استفاده از مجموعه کتابخانه باید خواندنی‌های مناسب ساده و مفید در اختیار ایشان قرار داد. با شناخت علائق و نیازهای مطالعاتی مخاطب، می‌توان سیر مطالعاتی

هدفدار و مناسبی را برای ایشان در نظر گرفت و در مسائلی چون انتخاب و خرید کتاب یا نشریات و چاپ و نشر آنها درست عمل نمود.

هدف کلی این تحقیق، شناخت موضوعهای مورد نیاز و مورد علاقه نوسوادان زن و مرد شهری و روستایی در دوره‌های پس از سواد پایه است یعنی دوره تکمیلی، پایانی، پنجم و گروه پیگیر نهضت سواد آموزی که نوسواد می‌تواند متن کتاب درسی و غیر درسی را به تنهایی مطالعه کند تا بر اساس آن بتوان برای برنامه ریزی جهت تهیه و تدوین خواندنیهای ساده و اشاعه خدمات کتابخانه‌ای مناسب اقدام نمود. این بررسی بر اساس مقایسه نظرات نوسوادان، آموزشیاران و راهنمایان تعلیماتی انجام شده است زیرا دو گروه اخیر بیشترین شناخت و ارتباط را با نوسواد دارند.

«اصولاً در تحقیقات کاربردی که هدف آنها حل یک مسأله خاص اجتماعی است. عموماً شرایط از قبل تعیین شده‌اند و محقق می‌بایست تحت این شرایط عملی از قبل تعیین شده و داده شده با تئوریهای موجود و با روشهای محدود علوم اجتماعی در حل آن مسأله خاص بکوشد.»^{۱۶}

به نظر می‌رسد نظریه میدانی لوبین^{۱۷} از عهده تبیین عوامل مؤثر بر نیازهای مطالعاتی نوسوادان بر می‌آید. «بر اساس این نظریه، رفتار انسانی تابع ویژگیهای شخصیتی و محیطی است و وقتی بخواهیم نیازهای خاص و عوامل مؤثر در پیدایش آنها را در یک محیط خاص بررسی نمائیم، می‌توان نیازها را چون نوعی رفتار تابع شرایط محدود زمانی و مکانی دانست.»^{۱۸}

$$B=f(p.E)^{19}$$

(محیط و خصوصیات شخص) تابع = رفتار

(شرایط زمان و مکان) تابع = نیاز

در واقع در چارچوب نظریه مزبور، نیاز و علاقه مطالعاتی گونه‌ای رفتار فرض شده است که تابعی از خصوصیات شخصی و محیط نوسواد است.

پرسشهای اساسی:

نیازها و علایق مطالعاتی نوسوادان در نیمه دوم سال ۷۵ در شهر و روستا چه می باشد؟

نیاز آموزشی نوسوادان چه می باشد (مکان، زمان، محتوی)؟

آیا محتوی آموزشی ارائه شده به نوسوادان مناسب است؟

مشکلات آموزشی نوسوادان چیست؟

پیشینه تحقیق در ایران:

پروژه بررسی نیازهای آموزشی نوسوادان توسط آقای حاجی زاده میمندی در نیمه دوم سال ۱۳۶۸ در مقطع مقدماتی و تکمیلی انجام شد. این پروژه یک تحقیق میدانی گسترده بر اساس تکنیک پرسشنامه همراه با مصاحبه بوده است. در این راستا ۱۱۰۰ پرسشنامه بر اساس شیوه نمونه گیری تصادفی سیستماتیک توسط پرسشگران توزیع شده است.

یافته‌های تحقیق فقط در مرحله آمار توصیفی مطرح شده و پاسخ به سؤالات پرسشنامه (۸۹ سؤال) را با تعیین درصد فراوانی نشان می دهد. نیازهای آموزشی فقط در چهار گروه بهداشت و تغذیه، کارهای هنری، ازدواج و تنظیم خانواده و دینی - اخلاقی تقسیم بندی شده است و گروههای پاسخگو بر اساس شغل زنان خانه دار، نوسوادان، کارگر، کشاورز، دامدار، دارای مشاغل دولتی و آزاد، سرباز، زندانی، و بیکار تقسیم بندی شده اند.

نوسوادان زن خانه دار در بین نیازهای آموزشی ارائه شده، اولویت اول را به آداب شوهرداری و تربیت فرزندان، و نوسوادان کارگر، کشاورز، دامدار، مشاغل دولتی، مشاغل آزاد، زندانی و بیکار به آگاهیهای دینی - اخلاقی داده اند و فقط نوسوادان سرباز اولویت اول را به آگاهی درباره کشور و انقلاب داده اند.

هر یک از گروههای مزبور حق انتخاب تا ۱۸ اولویت را در هر گروه داشته اند.

موضوعات مطرح شده در هر زیر گروه نیز بر اساس شغل فرد مطرح شده و پرسشنامه هر گروه جداگانه تهیه شده است.

پژوهش حاضر تکمیل کننده تحقیق آقای میمندی است زیرا به سایر مقاطع تحصیلی پس از سواد پایه پرداخته است و به مطالب درسی و کمک درسی توأمآ توجه داشته و حداقل ده گروه موضوعی را ارائه می کند. از طرفی صرفاً به آمار توصیفی اکتفا نکرده بلکه به آمار استنباطی نیز پرداخته است. فرق اساسی این دو پژوهش در اینست که تحقیق اول فقط به سؤال کردن از نوسوآدان اکتفا کرده در حالیکه این تحقیق به پرسش از آموزشیاران و راهنمایان تعلیماتی نیز پرداخته و نظرات آنها را با هم مقایسه کرده است. پرسشنامه نیز فارغ از تحصیل نوسواد - گرچه شغل به عنوان یک عامل اساسی مرتبط با نیاز مورد بررسی قرار گرفته است - به وی عرضه شده و تمام ده گروه موضوعی اصلی و زیرگروههای آنها برای نوسواد خوانده و در صورت لزوم توضیح داده شده است و او از میان این گروهها تا ۵ گروه اصلی و تا سه زیر گروه در هر گروه را انتخاب کرده است.

این گونه تحقیقات لازم است با توجه به تنوع نیازها و مسائل و مشکلات مطرح در جامعه در زمانهای مختلف هر چند سال یکبار صورت گیرد تا دست اندرکاران با تغییرات ناشی از تحولات زمان و نظرات نوسوآدان به طور علمی آشنا گردند.

روش شناسی:

تحقیق حاضر از انواع تحقیق توصیفی است و از روش پیمایشی با استفاده از ابزار پرسشنامه سازمان یافته استفاده شده است. جامعه آماری، شامل نوسوآدان شرکت کننده در کلاسهای سواد آموزی نیمه دوم سال ۷۵ و در مقاطع تکمیلی، پایانی، پنجم و گروه پیگیر سواد می باشد. آموزشیاران گروههای پیگیر سواد با توجه به اینکه در سایر مقاطع نیز تدریس می کنند و در برنامه های پس از سواد آموزی نیز مشارکت دارند و راهنمایان تعلیماتی با توجه به ارتباط نزدیک و شناخت از

نوسوادان مورد نظر بودند که حجم آماری وسیعی را شامل می‌شدند لذا برای صرفه جویی در وقت، هزینه و بالا بردن سرعت و صحت پژوهش از روش نمونه‌گیری متناسب با اندازه و تصادفی استفاده شد. حجم نمونه برای نوسوادان ۵/۰ درصد از جمعیت کل نوسوادان (۵۵۶۷۰۸ نفر جمعیت کل) در نیمه مزبور در نظر گرفته شد. نمونه‌گیری از آموزشیاران نیز با توجه به میانگین جمعیت هر گروه پیگیر تعیین شد تا متوسط تعداد آموزشیاران در هر استان محاسبه گردد. سپس با توجه به این مقدار حداقل ۱ درصد از آموزشیاران به طور تصادفی انتخاب شدند (تعداد کل در گروه پیگیر ۷۹۶۶ نفر).

راهنمایان تعلیماتی نیز با توجه به تعداد آموزشیاران تحت پوشش در هر استان انتخاب شدند. طبق ضوابط نهضت سواد آموزی هر ۲۵ کلاس در روستا و هر ۳۵ کلاس در شهر یک راهنمای تعلیماتی دارد (تعداد کل ۲۶۵۸ نفر)

از گروه نوسوادان ۳۶۸۰ نفر، آموزشیاران ۸۶۳ نفر و راهنمایان تعلیماتی ۳۰۹ نفر در نمونه قرار گرفتند که از این تعداد ۳۵۶۵ نفر نوسواد، ۸۶۳ نفر آموزشیار و ۳۰۹ نفر راهنمای تعلیماتی به پرسشنامه‌ها پاسخ دادند به عبارتی ۹۶/۸ درصد نوسوادان، ۱۰۰ درصد آموزشیاران و ۱۰۰ درصد راهنمایان تعلیماتی در جامعه نمونه به پرسشنامه‌ها پاسخ دادند. *تال جامع علوم انسانی*

برای روایی ابزار پژوهش و اعتبار پرسشنامه، در دی ماه ۱۳۷۵ پیش‌آزمونی در سطح استان تهران انجام شد تا ابهامات احتمالی سؤالات رفع گردد. برای روایی مصاحبه‌ها نیز جزوه راهنمایی برای پرسشگران تهیه شد که در آن نحوه برخورد با نوسواد، سؤالات پرسشنامه و نحوه نمونه‌گیری به روشنی توضیح داده شد. در ضمن از استانها درخواست شد پرسشگران بومی را به مناطق مورد نظر اعزام کنند. بست معتقد است در امر تحقیق: «کسانی که زمینه قومی مشترک دارند بهتر می‌توانند با یکدیگر رابطه مطلوب برقرار سازند.»^{۲۰}

تجزیه و تحلیل داده‌ها نیز با استفاده از نرم افزارهای آماری^{۲۱} SpSS.V6 و Excel5

در دو بعد توصیفی و استنباطی انجام شد.

یافته‌های تحقیق:

تحلیل توصیفی

نتایج بررسی نشان می‌دهد ۷۵/۱ درصد نوسوادان نمونه، زن و ۲۴/۹ درصد را مردان تشکیل می‌دهند به عبارتی مشارکت زنان در امر سواد آموزی بیشتر است. لذا برنامه‌های سواد آموزی باید به زنان توجه داشته باشد. از بین نوسوادان نمونه، ۶۵/۴ درصد را زنان خانه‌دار تشکیل می‌دهند، لذا نیازهای، مطالعاتی این گروه باید در اولویت قرار گیرد. زنان خانه‌دار، نیازهای مطالعاتی مورد علاقه خویش به عنوان اولویت اول را به ترتیب ۳۴/۵ درصد آگاهیهای اجتماعی، ۲۸/۴ درصد آگاهیهای بهداشتی، ۲۳/۵ درصد آگاهیهای دینی، ۳/۲ درصد آموزشهای فنی - حرفه‌ای، ۳ درصد منابع طبیعی - دام و طیور، ۲/۲ درصد آگاهیهای کشاورزی، ۲/۱ درصد آگاهیهای علمی، ۱/۳ درصد آگاهیهای فرهنگی، ۱ درصد آگاهیهای تاریخی و ۰/۷ درصد بازرگانی و تعاون انتخاب کرده‌اند.

در بین نوسوادان نمونه ۳۴/۵ درصد در مقطع تحصیلی تکمیلی، ۲۷/۷ درصد (۹۸۷ نفر) در مقطع پایانی، ۱۷/۷ درصد (۶۳۰ نفر) در مقطع پنجم و ۲۰/۱ درصد (۷۱۶ نفر) در گروه پیگیر شرکت داشته‌اند. به عبارتی تعداد سوادآموزان در مقاطع تحصیلی رسمی نهضت سواد آموزی پس از سواد پایه (مقدماتی و تکمیلی) کاهش می‌یابد، ولی با تشکیل گروههای پیگیر که در برنامه‌های فوق سواد آموزی - آموزش مداوم - قرار دارد و افراد می‌توانند از مقاطع مختلف پس از سواد پایه در آن شرکت کنند، مجدداً تعداد نوسوادان افزایش می‌یابد لذا توجه به گروههای پیگیر سواد برای جذب نوسوادان به مطالعه اهمیت می‌یابد.

در بین نوسوادان نمونه ۴۷ درصد شهری و ۵۳ درصد روستایی بوده‌اند. لذا برنامه ریزی بر حسب نیازهای مطالعاتی مورد علاقه باید بر اساس شهری یا

روستایی بودن نوسوادان صورت گیرد. گرایش روستائیان به موضوعاتی چون کشاورزی ۷۹/۹ درصد، منابع طبیعی - دام و طیور ۷۳/۱ درصد و بازرگانی و تعاون ۵۹/۱ درصد می باشد البته پس از سه گروه موضوعی در اولویت اول که بیشتر از شهرنشینان با درصدهای ۲۰/۱، ۲۶/۹، ۴۰/۹ درصد برای این موارد است. در حالیکه نوسوادان شهری ۵۶/۴ درصد به آموزشهای فنی - حرفه‌ای گرایش دارند که نسبت به روستائیان که ۴۳/۶ درصد می باشد، بیشتر است.

در بین نوسوادان نمونه ۸۷/۲ درصد شیعه و ۱۲/۸ درصد سنی مذهب بوده‌اند که نشانگر این است که در برنامه ریزی موضوعات و محتوای خواندنیها برای نوسوادان باید بر اساس جمعیت سنی مذهب در استانها به ترتیب استان آذربایجان غربی، سیستان بلوچستان، کردستان به نیازهای مطالعاتی مورد علاقه هر دو مذهب توجه داشت. در بین نوسوادان نمونه ۶۴/۵ درصد متأهل و ۳۳/۷ درصد مجرد هستند. ۱/۸ درصد نیز متارکه کرده و یا همسرشان فوت شده است.

در بین نوسوادان نمونه متأهل، ۸۰/۱ درصد از همسران نوسوادان با سواد و ۱۹/۹ درصد بی سواد هستند که نظرات هر دو گروه در تعیین اولویت اول شبیه بهم می باشد و ۳۵/۸ درصد از نوسوادان دارای همسر با سواد و ۳۰/۱ درصد نوسوادان دارای همسر بی سواد آگاهیهای اجتماعی را به عنوان اولویت اول برگزیده‌اند. سپس به ترتیب نوسوادانی که دارای همسر با سواد بوده‌اند آگاهیهای بهداشتی با ۲۵/۲ درصد و آگاهیهای دینی ۲۳/۵ درصد را به عنوان اولویت اول برگزیده‌اند و نوسوادانی که دارای همسر بی سواد بوده‌اند آگاهیهای دینی با ۲۹/۴ درصد و آگاهیهای بهداشتی با ۲۳/۴ درصد را به عنوان اولویت اول برگزیده‌اند.

در بین نوسوادان نمونه ۶۶/۹ درصد وضعیت اقتصادی نامناسب و ۳۳/۱ درصد وضعیت اقتصادی مناسب داشته‌اند که نظرات هر دو گروه در تعیین اولویتهای موضوعی شبیه بهم می باشد بجز در مورد آموزشهای فنی حرفه‌ای با ۴/۳ درصد و آگاهیهای علمی با ۲/۶ درصد که بیشتر مورد توجه نوسوادان با وضعیت اقتصادی

نامناسب بوده است.

نظرات نوسوادان درباره چگونگی تهیه مواد خواندنی، شبیه است به طوریکه افرادی که دارای وضعیت اقتصادی مناسب و افرادی که دارای وضعیت اقتصادی نامناسب هستند دو وضعیت امانت و خرید در اکثریت پاسخها برایشان یکسان بوده است:

نوسوادان پاسخگو با وضعیت اقتصادی نامناسب به ترتیب $۳۴/۹$ درصد امانت و $۶/۹$ درصد خرید را ترجیح داده‌اند. نوسوادان پاسخگو با وضعیت اقتصادی مناسب نیز $۳۴/۷$ درصد امانت را انتخاب و $۷/۶$ درصد خرید را ترجیح داده‌اند. نظرات نوسوادان با توجه به وضعیت اقتصادی ایشان درباره شیوه‌های مختلف دریافت مواد خواندنی از طریق پست نشان می‌دهد که نوسوادانی که وضعیت اقتصادی نامناسب دارند $۶۷/۳$ درصد پاسخگویان، $۴۰/۷$ درصد آنها اظهار داشته‌اند که در صورتی که کتاب به رایگان باشد حاضرند هزینه پست را تقبل نمایند. $۱۰/۵$ درصد نیز اظهار کرده‌اند با تخفیف در قیمت کتاب و هزینه پست موافقت می‌کنند.

نوسوادانی که وضعیت اقتصادی مناسب داشته‌اند $۳۲/۷$ درصد پاسخگویان، $۳۷/۹$ درصد آنها اظهار داشته‌اند که با ارسال کتاب به رایگان و پرداخت هزینه پستی موافقت می‌کنند و $۳۶/۷$ درصد اظهار داشته‌اند که نمی‌توانند هیچ هزینه‌ای بپردازند. $۱۳/۹$ درصد (۱۵۵ نفر) نیز اظهار کرده‌اند با تخفیف در قیمت کتاب و هزینه پست موافقت می‌کنند.

از این اظهارات می‌توان نتیجه گرفت که در صورت ارائه خدمات مکاتبه‌ای یا برقراری خدمات پستی توسط کتابخانه‌ها برای ارسال کتاب، این خدمات بایستی حداقل هزینه‌های پستی را برای نوسواد در بر داشته باشد.

مقایسه نظرات نوسوادان، آموزشیاران و راهنمایان تعلیماتی درباره نیازهای آموزشی و محتوای آموزشی کتابهای درسی نشان می‌دهد که سه گروه مزبور در

مورد کاربرد مطالب، توضیح کلمات، وضوح تصاویر، جذابیت موضوع و قابل فهم بودن کلمات، نظرات مثبت داشته و معتقدند محتوای ارائه شده مناسب است ولی در مورد حجم مطالب گروه نوسواد ۵۰/۹ درصد معتقدند که حجم مطالب زیاد است در حالیکه آموزشیاران ۵۵/۶ درصد و راهنمایان تعلیماتی ۵۸/۸ درصد حجم مطالب را زیاد نمی دانند. در مورد ریز بودن حروف چاپی نیز سه گروه معتقدند حروف چاپی کتابها ریز نیستند.

جدول شماره ۱ به ارائه نظرات ایشان می پردازد.

جدول شماره ۱ - مقایسه نظرات رده آموزشی (نوسواد، آموزشیار، راهنمای تعلیماتی) درباره محتوی آموزشی

محتوی آموزشی	نوسواد	آموزشیار	راهنمای تعلیماتی
ریز بودن	ریز نیست	۷۴٪	۷۱/۳٪
حروف	ریز است	۲۶٪	۲۸/۷٪
قابل فهم	قابل فهم نیست	۳۸/۱٪	۴۱/۹٪
بودن کلمات	قابل فهم است	۶۱/۹٪	۵۸/۱٪
جذابیت	جذاب نیست	۲۴٪	۲۸/۸٪
موضوع	جذاب است	۷۶٪	۷۱/۲٪
وضوح	واضح نیست	۲۷٪	۲۹٪
تصاویر	واضح است	۷۳٪	۷۱٪
توضیح	توضیح ندارد	۴۱/۵٪	۳۷/۷٪
کلمات	توضیح دارد	۵۸/۵٪	۶۲/۳٪
کاربرد	استفاده ندارد	۳۴/۵٪	۴۰/۸٪
مطالب	استفاده دارد	۶۵/۵٪	۵۹/۲٪
حجم	زیاد نیست	۴۹/۱٪	۵۵/۶٪
مطالب	زیاد است	۵۰/۹٪	۴۴/۴٪

نظرات نوسوادان در مقاطع تحصیلی مختلف درباره محتوای آموزشی شبیه است به طوریکه در مورد حجم مطالب درسی نوسوادان مقاطع پایانی، حجم مطالب درسی را زیاد می دانند ولی مقاطع دیگر آن را زیاد نمی دانند.

در مورد کاربرد مطالب در زندگی روزمره اکثریت نوسوادان در مقاطع گوناگون

معتقدند که مطالب ارائه شده دارای کاربرد است.

در مورد توضیح کلمات، اکثریت نوسوادان در مقاطع گوناگون معتقدند که مطالب ارائه شده دارای کاربرد است. در مورد وضوح تصاویر، اکثریت نوسوادان در مقاطع گوناگون تصاویر را واضح و گویا بیان داشته‌اند.

در مورد جذابیت موضوعهای ارائه شده، اکثریت نوسوادان در مقاطع گوناگون آنرا جالب و جذاب می‌دانند.

در مورد قابل فهم بودن کلمات، اکثریت نوسوادان در مقاطع گوناگون معتقدند که کلمات کتابها سنگین است.

در مورد ریز بودن حروف چاپی، اکثریت نوسوادان در مقاطع گوناگون معتقدند حروف ریز نیستند.

جدول شماره ۲ نظرات ایشان را در مقاطع تحصیلی مختلف درباره محتوای آموزشی نشان می‌دهد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

جدول شماره ۲ - نظرات نوسودان در مقاطع تحصیلی مختلف
در باره محتوای آموزشی

محتوای آموزشی		تکمیلی	پایانی	پنجم	پی گیر
ریز بودن	ریز نیست	٪۷۴/۵	٪۷۸/۹	٪۷۵/۱	٪۷۰/۴
حروف	ریز است	٪۲۵/۵	٪۲۱/۱	٪۲۴/۹	٪۲۹/۶
قابل فهم	قابل فهم نیست	٪۴۲/۱	٪۴۹	٪۴۲/۱	٪۳۳/۵
بودن کلمات	قابل فهم است	٪۵۷/۹	٪۵۱	٪۵۷/۹	٪۶۶/۵
جذابیت	جذاب نیست	٪۲۶/۸	٪۲۵/۳	٪۲۳	٪۲۰/۹
موضوع	جذاب است	٪۷۳/۲	٪۷۴/۷	٪۷۷	٪۷۹/۱
وضوح	واضح نیست	٪۲۶/۲	٪۲۷/۲	٪۲۴/۴	٪۲۳/۹
تصاویر	واضح است	٪۷۳/۸	٪۷۲/۸	٪۷۵/۶	٪۷۶/۱
توضیح	توضیح ندارد	٪۳۸/۲	٪۳۸/۱	٪۳۷/۴	٪۳۶/۳
کلمات	توضیح دارد	٪۶۱/۸	٪۶۱/۹	٪۶۲/۶	٪۶۳/۷
کاربرد	استفاده ندارد	٪۳۷/۵	٪۳۵/۶	٪۳۰	٪۳۳/۲
مطالب	استفاده دارد	٪۶۲/۵	٪۶۴/۴	٪۷۰	٪۶۶/۸
حجم	زیاد نیست	٪۵۸/۵	٪۴۵	٪۵۶/۲	٪۶۹/۵
مطالب	زیاد است	٪۴۱/۵	٪۵۵	٪۴۳/۸	٪۳۰/۵

مقایسه نظرات نوسودان، آموزشیاران و راهنمایان تعلیماتی درباره نیازهای مطالعاتی مورد علاقه نوسودان نشان می دهد که سه گروه مزبور در مورد اولین اولویت، بیشترین انتخاب را در موضوع آگاهیهای اجتماعی داشته اند. سپس نوسودان نمونه به ترتیب آگاهیهای بهداشتی و دینی را به عنوان اولویت اول انتخاب کرده اند ولی آموزشیاران و راهنمایان تعلیماتی نمونه به ترتیب آگاهیهای

دینی و بهداشتی را به عنوان اولویت اول انتخاب کرده‌اند. جدول شماره ۳ و نمودار شماره ۱ به ارائه نظرات ایشان در مورد نیازهای مطالعاتی مورد علاقه می‌پردازد.

جدول شماره ۳ - مقایسه رده‌های مختلف آموزشی درباره نیازهای مطالعاتی مورد علاقه نوسوادان

سایر موضوعات	آگاهیهای دینی	آگاهیهای بهداشتی	آگاهیهای اجتماعی	اولین لولویت رده آموزشی
٪۱۷/۴	٪۲۳/۱	٪۲۶/۷	٪۳۲/۸	نوسواد
٪۱۱/۶	٪۲۸/۱	٪۲۱/۸	٪۳۸/۵	آموزشیار
٪۱۰/۷	٪۲۶/۵	٪۲۰/۱	٪۴۲/۷	راهنمای تعلیماتی

مقایسه نظرات نوسوادان، آموزشیاران و راهنمایان تعلیماتی درباره نیازهای آموزشی - مکان آموزشی نشان می‌دهد که ۴۳/۵ درصد نوسوادان نمونه معتقدند مکان آموزش ایشان تا اندازه‌ای مناسب است، ۳۹/۴ درصد آنرا نامناسب اعلام کرده و فقط ۱۷/۲ درصد از مکان آموزشی مناسب برخوردار بوده‌اند.

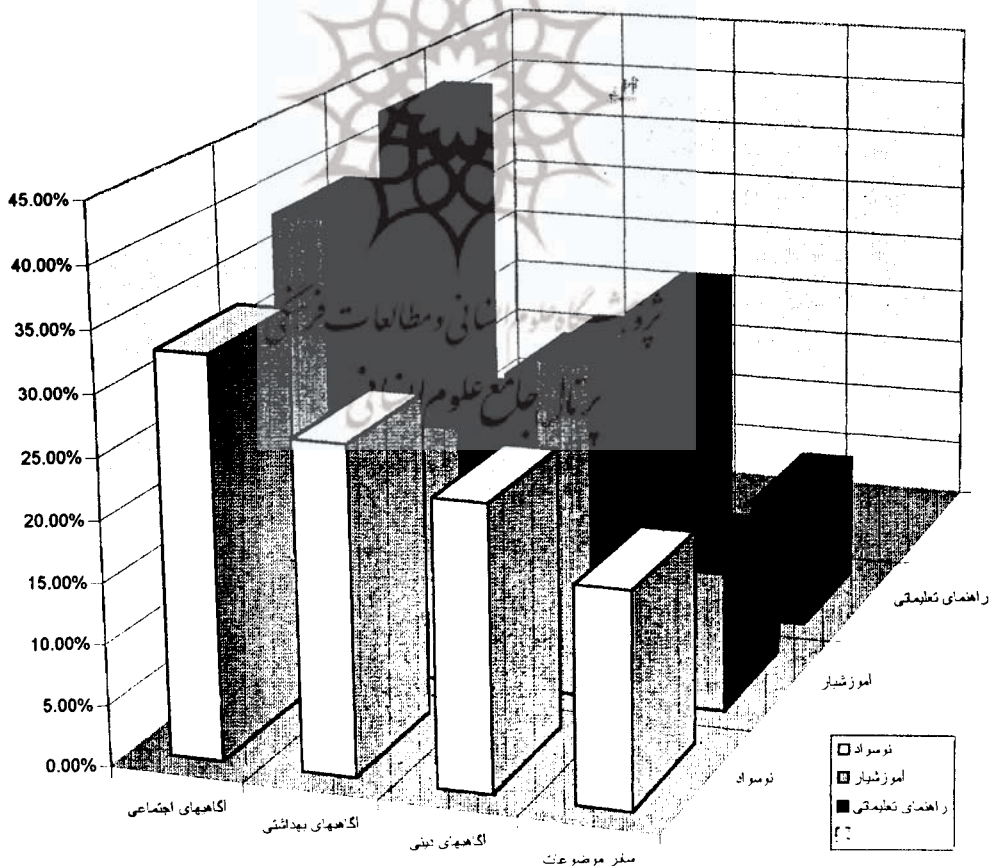
آموزشیاران نمونه نیز ۴۸/۴ درصد مکان آموزش را تا اندازه‌ای مناسب دانسته‌اند، ۴۳ درصد آنرا نامناسب اعلام کرده‌اند و فقط ۸/۶ درصد مکان آموزش را مناسب تشخیص داده‌اند.

اکثریت راهنمایان تعلیماتی ۷۲/۵ درصد مکان آموزش را نامناسب اعلام کرده‌اند و ۲۶/۲ درصد آنرا کمی مناسب و فقط ۱/۳ درصد آنرا نامناسب اعلام کرده‌اند.

از آنجا که نظرات راهنمایان در این خصوص با توجه به اینکه ایشان به کلاسهای مختلف در شهر و روستا سرکشی می‌کنند اهمیت دارد، می‌توان نتیجه گرفت که وضعیت کلاسهای نوسوادان، مطلوب نیست.

مقایسه نظرات نوسوادان، آموزشیاران و راهنمایان تعلیماتی در مورد طول زمان کلاس نشان می‌دهد که نوسوادان اکثراً معتقدند طول زمان کلاس برای یادگیری مطالب کافی است (۶۰/۷ درصد)، در حالیکه ۵۴/۸ درصد آموزشیاران و ۵۵/۷ درصد راهنمایان تعلیماتی اظهار کرده‌اند که طول زمان کلاس برای یادگیری نوسوادان کافی نیست.

نمودار ش. ۱- نظرات نوسوادان، آموزشیاران، راهنمایان تعلیماتی درباره نیازهای مطالعاتی نوسوادان

این بررسی نشان می‌دهد نظرات نوسوادان با آموزشیاران و راهنمایان تعلیماتی در این خصوص فرق دارد و چون نظرات فراگیران در آموزش اهمیت دارد، طبق نظر ایشان لازم نیست به طول مدت کلاسها اضافه کرد.

مقایسه نظرات نوسوادان، آموزشیاران و راهنمایان تعلیماتی در مورد زمان تشکیل کلاس نشان می‌دهد که ۵۵/۳ درصد نوسوادان و ۵۳/۷ درصد آموزشیاران و ۴۷/۴ درصد راهنمایان تعلیماتی با تشکیل کلاسها در روز موافقت می‌کنند.

بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که کلاسهای روزانه از نظر نوسوادان به دلیل حضور اکثریت بانوان در کلاسها، مناسبتر است. از تعداد ۲۶۲۹ نفر زنان پاسخگو، ۶۷/۴ درصد با تشکیل کلاسهای روزانه موافقت در حالیکه از تعداد ۸۷۰ نفر مرد، ۶۴/۹ درصد با تشکیل کلاسهای شبانه موافق است. به عبارتی جنسیت در تعیین روزانه یا شبانه بودن کلاسها دخالت دارد.

در نظر خواهی از رده آموزشی نوسواد - آموزشیار درباره مشکلات شخصی نوسوادان، اکثریت نوسوادان اظهار کرده‌اند که مشکلات کمی دارند ۵۲/۷ درصد، و ۳۲/۸ درصد پاسخ داده‌اند که مشکلی ندارند.

اکثریت آموزشیاران در این مورد اظهار نظر کرده‌اند که نوسوادان مشکلات زیادی دارند ۸۶/۹ درصد و ۱۲/۵ درصد اظهار کرده‌اند که نوسوادان دارای مشکلات کمی هستند و فقط ۰/۶ درصد از آموزشیاران پاسخ داده‌اند که نوسوادان مشکلی ندارند.

می‌توان نتیجه گرفت که نوسوادان اکثراً مشکلات بسیار برای حضور در کلاسها دارند بویژه که اکثر آموزشیاران به عنوان افرادی که در تماس دائم با ایشانند این مورد را تأیید کرده‌اند.

در نظر خواهی از رده آموزشی نوسواد - آموزشیار - راهنمای تعلیماتی درباره مشکلات اجتماعی نوسوادان، ۴۷/۴ درصد نوسوادان اظهار کرده‌اند که مشکلات کمی دارند، ۳۸/۳ درصد اظهار کرده‌اند که مشکلات زیادی دارند و ۱۴/۳ درصد

پاسخ داده‌اند که مشکلی ندارند.

اکثریت آموزشیاران ۷۴/۲ درصد اظهار کرده‌اند که نوسوادان دارای مشکلات اجتماعی بسیار، ۲۴/۹ درصد اظهار کرده‌اند که مشکلات کم و فقط ۰/۹ درصد پاسخ داده‌اند که آنها مشکلات اجتماعی ندارند.

اکثریت راهنمایان تعلیماتی نیز در این مورد پاسخ داده‌اند که نوسوادان مشکلات اجتماعی زیادی دارند ۷۶/۷ درصد، ۲۲/۳ درصد اظهار کرده‌اند مشکلات آنان کم و فقط ۰/۶ درصد پاسخ داده‌اند که آنها مشکلات اجتماعی ندارند.

در بررسی نظرات نوسوادان نمونه درباره آموزشیار، اکثریت نوسوادان در مقاطع تحصیلی گوناگون اظهار داشته‌اند که از آموزشیاران خویش بسیار راضی‌اند. در مقطع تکمیلی ۷۶/۶ درصد، در مقطع تحصیلی پایانی ۷۶/۹ درصد، در مقطع تحصیلی پنجم ۶۸/۸ درصد و در گروه‌های پیگیر نیز ۸۱/۴ درصد پاسخ داده‌اند که آموزشیار آنها بسیار خوب است.

در بررسی نظرات نوسوادان شهری و روستایی نمونه درباره دسترسی به مطبوعات نیز پاسخها نشان می‌دهد که اکثریت نوسوادان شهری شامل ۶۹/۳ درصد پاسخ داده‌اند که به مطبوعات دسترسی دارند در حالیکه اکثریت نوسوادان روستایی (۷۰/۵) درصد پاسخ داده‌اند که به مطبوعات دسترسی ندارند. لذا در روستاها باید تمهیداتی اندیشید که مسئله دسترس پذیری به مطبوعات رفع گردد.

تحلیل استنباطی

فرضیه‌های تحقیق به طور عمده بر حسب نیازها و علائق مطالعاتی نوسوادان مطرح شده است و به طور کلی عبارتند از:

۱. نظرات نوسوادان درباره نیازهای مطالعاتی مورد علاقه از جنسیت، محل سکونت، مذهب، وضعیت تحصیل همسر، وضعیت اقتصادی و مقطع تحصیلی آنها مستقل نیست یا به اصطلاح این عوامل بر نظرات نوسوادان درباره نیازهای

مطالعاتی مورد علاقه‌شان تأثیر دارند. این فرضیه با ۹۵ درصد اطمینان تأیید شد.
 ۲. نظرات پاسخگویان درباره نیازهای مطالعاتی مورد علاقه نوسوادان به رده آموزشی (نوسواد، آموزشیار، راهنمای تعلیماتی) آنها بستگی دارد. این فرضیه نیز با ۹۵ درصد اطمینان تأیید شد.

۳. نظرات نوسوادان درباره چگونگی تهیه مواد خواندنی به وضعیت اقتصادی آنها بستگی دارد. این فرضیه در سطح ۵ درصد پذیرفته نشد.

۴. نظرات پاسخگویان درباره محتوای آموزشی در مقاطع تحصیلی مختلف (تکمیلی، پایانی، پنجم، پیگیر) به رده آموزشی (نوسواد، آموزشیار، راهنمای تعلیماتی) آنها بستگی دارد. منظور از محتوای آموزشی بررسی مطالب کتابهای درسی نوسوادان بر حسب ۷ مورد زیر است:

الف. حجم مطالب؛ ب. استفاده از آنها در زندگی روزمره؛ ج. توضیح کلمات مختلف؛ ز. وضوح تصاویر؛ ه. جذابیت موضوع؛ و. قابل فهم بودن جملات؛ ۷. وضوح کلمات

در تمام این موارد به جز مورد ج، فرضیه مذکور در سطح ۵ درصد رد نشد و داده‌ها با ۹۵ درصد اطمینان تأیید می‌شود.

۵. نظرات نوسوادان درباره محتوای آموزشی (مواد ۷ گانه فوق) به مقطع تحصیلی آنها بستگی دارد.

در این حالت به جز مورد ج و د، این فرضیه در بقیه موارد در سطح ۵ درصد تأیید شد.

۶. نظرات پاسخگویان درباره مکان آموزش، طول مدت کلاس، زمان تشکیل کلاس به رده آموزشی (نوسواد، آموزشیار، راهنمای تعلیماتی) آنها بستگی دارد. این فرضیه نیز در سطح ۵ درصد رد نشده است و داده‌ها با ۹۵ درصد اطمینان تأیید شد.

۷. نظرات افراد درباره مشکلات شخصی، اجتماعی نوسوادان به رده آموزشی

(نوسود، آموزشیار، راهنمای تعلیماتی) آنها بستگی دارد که در سطح ۵ درصد تأیید شد.

پیشنهادها

دسترسی به اطلاعات و منابع مکتوب یکی از حقوق مسلم شهروندان در جوامع مدنی است. لذا در آخرین بیانیه یونسکو برای کتابخانه‌های عمومی آمده است: «حمایت و مشارکت در فعالیتهای و برنامه‌های سواد آموزی برای تمام گروههای سنی و راه اندازی اینگونه فعالیتهای در صورت لزوم باید در هسته مرکزی فعالیتهای کتابخانه عمومی قرار گیرد.»^{۲۲}

لذا در ایران کتابخانه‌های عمومی می‌توانند کمک به پیشبرد برنامه‌های سواد آموزی را در رأس فعالیتهای خویش قرار دهند - طبق آمار دبیرخانه هیأت امنای کتابخانه‌های عمومی کشور در سال ۱۳۷۵، تعداد ۱۰۴۷ کتابخانه عمومی در سطح کشور فعالیت داشته‌اند. هنوز ۲۰/۵ درصد افراد کشور بیسواد و ۳۲ درصد از افراد جامعه که پس از انقلاب در کلاسهای نهضت سواد آموزی مشارکت کرده و با سواد شده‌اند، نوسواد و کم سواد می‌باشند یعنی حدود ۲۰ میلیون نفر مخاطب بالقوه که باید مورد توجه جدی کتابخانه‌های عمومی قرار گیرند.

پشتیبانی کتابخانه‌ها از سواد آموزی از طریق ذیل میسر است:

۱. با توجه به نتایج تحقیق، اکثریت نوسوادان آشنایی کمی با کتابخانه دارند ۶۰/۷ درصد. لذا برای ایجاد فرهنگ مراجعه به کتابخانه می‌توان در کتابخانه‌هایی که دارای فضای کافی هستند، کلاسهای سواد آموزی و گروههای پیگیر را در محیط کتابخانه تشکیل داد تا به طور غیر مستقیم بیسوادان و نوسوادان را با کتابخانه و روش استفاده از مجموعه آشنا کنیم.

۱.۱. بخش نوسوادان در کتابخانه‌های عمومی می‌تواند در کنار بخشهای دیگر مجموعه اداره شود و لازم نیست فضایی به طور جداگانه به آن اختصاص داد، چه

بسیار جدا کردن این بخش، این احساس را در نوسواد ایجاد کند که وی با جامعه استفاده کننده از کتابخانه فرق دارد و این احساس به عدم رغبت به مراجعه و استفاده از کتابخانه و در نتیجه مواد خواندنی منجر گردد.

۲.۱. برگزاری کلاسهای آموزشی در جوار کتابخانه‌ها برای گروههای کم سواد و نوسواد جامعه از جمله کلاسهای آموزش گلدوزی، خیاطی، آموزش کنترل جمعیت، کمکهای اولیه و مراقبتهای بهداشتی می‌تواند در جذب نوسوادان به کتابخانه‌ها تأثیر فراوان داشته باشد.

۳.۱. با توجه به اینکه مواد خواندنی ساده تنها به منابع چاپی محدود نمی‌شود، می‌توان به تهیه نوارهای شنیداری، کتابهای گویا^{۲۳} از روی کتابهای موجود و سایر اقلام اطلاعاتی مناسب و مورد نیاز اقدام نمود. داشتن و گسترش مجموعه نوارهای شنیداری همراه با کتاب در توسعه سواد آموزی بسیار مؤثر است.

البته رسانه‌های جدیدتر مانند برنامه‌های نرم‌افزاری رایانه که برای نیمه بینایان تهیه شده و حروف چاپی را بزرگتر از معمول روی صفحه نمایش ظاهر می‌نماید نیز برای ایجاد انگیزه یادگیری و مطالعه برای بزرگسالان کم سواد بسیار مفید است.

کتابخانه‌های عمومی باید پیشبینی استفاده از این نرم‌افزارها را حداقل در کتابخانه‌های شهری بنمایند تا هم سواد رایانه‌ای و هم ارائه خواندنیهای ساده توسط تکنولوژی مدرن برای اقشار محروم جامعه دسترس پذیر گردد. در این راستا بیانیه یونسکو می‌گوید:

«تسهیل گسترش اطلاعات و مهارتهای سواد کامپیوتری برای جامعه از رسالتهای کلیدی کتابخانه عمومی محسوب می‌شود.»^{۲۴}

امروزه حتی صحبت از نسل جدید کتابهای گویا یعنی کتابهای گویای دیجیتالی است که از نظر اقتصادی نیز با صرفه‌تر است.

«خدمات کتابخانه‌ای تعدادی از کشورهای در حال توسعه سریع، تکنولوژی موجود نوار شنیداری را نادیده گرفته و به طرف اشکال دیجیتالی مانند دیسکهای

فشرده^{۲۵} و دیسکهای تلویزیونی^{۲۶} جهش کرده‌اند. این فراهم آوری مواد هزینه‌های کمتر و فواید بیشتری برای استفاده‌کنندگان داشته است. مالزی و چین از این نوع کشورهايند.^{۲۷}

۴.۱. جلب همکاری کتابخانه‌های عمومی کشور در امر تبلیغات برنامه‌های پس از سواد آموزی و حتی برنامه‌های سواد آموزی توسط دست اندرکاران آموزش بزرگسالان. در این راستا می‌توان با ادارات کل کتابخانه‌ها در هر استان تماس گرفت و خواستار نصب پوستره‌های تبلیغی نهضت سواد آموزی یا پوسترهایی درباره خواندن و معرفی مواد خواندنی ساده در کتابخانه‌ها شد.

۲. با توجه به نتایج تحقیق، اکثریت نوسوادان اعلام کرده‌اند که تمایل دارند عضو کتابخانه شوند ۸۴/۴ درصد، لذا ایجاد دوره‌های آموزشی کوتاه مدت کتابداری برای کتابداران کتابخانه‌های عمومی به منظور آشنایی با فعالیتهای سواد آموزی و هدایت بخش نوسوادان در کتابخانه لازم است زیرا اکثر کتابداران کتابخانه‌های عمومی فاقد تحصیلات کتابداری‌اند، و آموزشهای لازم را برای ارتباط و جذب گروه‌های کم سواد و نوسواد جامعه و سازمانهای مرتبط ندیده‌اند، در حالیکه در آیین نامه اصلاحی گزینش کتاب انجمن کتابخانه‌های عمومی ایران دستیابی به اهدافی چون جلب و جذب مردم به کتابخانه‌ها و ترغیب و تشویق مردم به امر مطالعه و عادت بنیادی به کتابخوانی مد نظر قرار گرفته است.

تحقق این اهداف تنها با توجه به انتخاب و ارسال کتاب به کتابخانه‌ها میسر نیست، بلکه کتابدارانند که این کتابها را به چرخش وادار می‌نمایند و به شناخت مراجعین و نیازهای مورد تقاضا توجه دارند و به عبارتی عامل اصلی تحقق اهداف مذکورند.

۳. دسترس‌پذیر ساختن منابع خواندنی برای نوسوادان که طبق نتایج این تحقیق اکثراً زنان (۷۵/۱) درصد در گروه سنی ۴۰ - ۲۰ (۶۰/۹) درصد با فرزندان و همسرانی با سواد در سطح ابتدایی که (۸۱/۲) درصد فرزندان و ۵۲/۱ درصد

همسران را شامل می‌شود و با وضعیت اقتصادی نامناسب (۶۶/۹) درصد و ساکن در روستا (۵۳ درصد) هستند لازم است و توجه به نیازهای مطالعاتی نوسوادان که آگاهیهای اجتماعی، بهداشتی و دینی را در اولویت قرار داده‌اند، برای ارائه منابع خواندنی ضروری است.

با توجه به موارد فوق، بهتر است تهیه و تولید خواندنیهای ساده توسط کتابداران و انتخاب و گزینش مواد از بازار نشر بر مبنای این اطلاعات باشد. اساتیدی که در رشته‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی، علوم تربیتی، علوم اجتماعی و آموزش بزرگسالانند، به عنوان کار عملی دانشجویان در دروس مرتبط با آموزش بزرگسالان می‌توانند از موضوعات مورد نیاز مطرح شده در تحقیق حاضر بهره‌جویند.

از طرفی برای نوسوادان مزبور ارائه خدمات کتابخانه‌ای بسیار از طرف کتابخانه‌های عمومی به دسترس پذیری بیشتر مواد خواندنی ساده منجر می‌شود. «خدمات بسیار کتابخانه‌ای می‌تواند از طریق کتابخانه‌های مرکزی شهری که دارای کتابخانه‌های اقماری هستند، ارائه شود. برای نواحی حومه و حاشیه شهرها و روستاهای اطراف، این کتابخانه‌ها باید دارای واحدهای بسیار برای رساندن مواد خواندنی به ایشان باشند. برای نواحی دور افتاده یا جوامع کوچک می‌توان امانت مواد را از طریق ارائه خدمات پستی شخصی برای افراد انجام داد.»^{۲۸}

لذا پیشنهاد می‌شود کتابخانه‌های عمومی کشور، پیشینی ارائه خدمات بسیار کتابخانه‌ای با وسایل نقلیه و یا از طریق پست برای نوسوادان و کم‌سوادان را مد نظر قرار دهند. لوزیبو^{۲۹} درباره گسترش خدمات کتابخانه‌ای در روستاهای الایت جیانگ سو^{۳۰} در چین می‌گوید: «در دهکده جهانی جمعیت، محیط، آموزش و توسعه چهار موضوع مورد توجه است. توسعه روستایی باید توسط هر کشور مورد توجه جدی‌تر قرار گیرد. بر اساس آموزش پایه در نواحی روستایی ما، کتابداری روستایی را در کشور در سطح وسیعی توسعه داده‌ایم و این تجربه موفق برای ارتقای اقتصاد ملی و توسعه اجتماعی بوده است.»^{۳۱}

۴. با توجه به نتایج تحقیق ۴۲/۵ درصد نوسوادان در مورد خرید مواد خواندنی پاسخ داده‌اند که تا به حال کتاب خریداری کرده‌اند لذا برگزاری نمایشگاههای کتاب در مناطق شهری و روستایی بویژه توسط کتابخانه‌های عمومی شهری و روستایی و یا سازمان نهضت سواد آموزی در آشنایی نوسوادان با عناوین جدید مواد خواندنی ساده و تشویق به مطالعه مؤثر می‌باشد.

۵. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که اکثریت نوسوادان شهری به مطبوعات دسترسی دارند ۶۹/۳ درصد در حالیکه اکثریت روستائیان ۷۰/۵ درصد به مطبوعات دسترسی ندارند لذا پیشنهاد می‌شود در مناطق روستایی نشریه یا نشریاتی به صورت بولتن یا خبرنامه از طرف مدیریت تداوم آموزش نهضت سواد آموزی تهیه و در اختیار ایشان قرار گیرد.

۶. با توجه به این که اکثریت نوسوادان کتاب را به سایر رسانه‌ها ترجیح داده‌اند ۶۳/۷ درصد و در پاسخ به علاقه‌مندی به برنامه‌های صدا و سیما اعلام کرده‌اند که به برنامه خانواده علاقه‌مندند ۴۸/۳ درصد و از طرفی با پخش برنامه‌های معرفی کتاب از سیما موافقتند ۹۱/۹ درصد لذا می‌توان برنامه معرفی کتاب بویژه خواندنیهای ساده را قبل یا بعد از این برنامه گنجانید و یا حتی پرده‌هایی درباره فواید مطالعه و کتابخوانی و کسب سواد تدارک دید.

۷. با توجه به نتایج تحقیق که سه گروه موضوعی اجتماعی، بهداشتی و دینی در اولویت قرار دارند و همین طور علاقه نوسوادان به سایر موضوعات، پیشنهاد می‌شود دست اندرکاران آموزش بزرگسالان با دعوت از نویسندگان، شعرا، مصوران و نوسوادان و کارشناسان به برگزاری پربارتر کارگاههای آموزشی در سطح محلی و ملی اقدام نموده، موضوعات دهگانه را مطرح نمایند. نوسوادان در این کارگاهها می‌توانند پس از ارائه نظرات درباره مسائل و مشکلات پیرامون خویش، درباره محتوا و تصاویر مطالب در دست تولید اظهار نظر کنند به عبارتی در ویراستاری مطالب مشارکت نمایند.

۸. با توجه به نتایج تحقیق درباره موضوعهای مورد علاقه نوسوادان، برقراری تماس با ناشرین از طریق رسانه‌های جمعی یا به صورت مستقیم و یا از طریق وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، توسط دست‌اندرکاران آموزش بزرگسالان ضروری به نظر می‌رسد با این هدف که ناشران با موضوعهای مورد نیاز و مخاطبین نوسواد و کم سواد ضرورت چاپ کتاب و نشریه برای ایشان آشنا شوند.

امید است با اجرای پیشنهادهای مورد اشاره و گسترش و تقویت کتابخانه‌های عمومی در ایران و شناخت و مساعدت و همکاری کتابداران، ناشرین و مسئولان آموزش بزرگسالان، مسأله تبعیض در دسترسی به دانش تا حد بسیار زیادی برای همه اقشار بویژه نوسوادان و کم سوادان که از طبقات محروم و مستضعف جامعه‌اند برطرف گردد.

پانوشته‌ها:

۱. موکهرجی ۱۳۶۸، ۶۴
2. The UNESCO Public Library Manifesto 1995,67
 ۳. ملکی ۱۳۶۶، ۵۹
 ۴. جمشیدیها ۱۳۶۶، ۴۵
 ۵. عزیزی ۱۳۷۰، ۱۵۶
 ۶. رضایی ملایری ۱۳۷۰، ۲۴۰ و ۱۱۶ - ۱۱۴
 ۷. ساسااوکا ۱۳۷۲، ۸۵
 ۸. واگنر ۱۳۷۲، ۵۵
 ۹. طرح خدمات مکاتبه‌ای در سال ۱۳۷۷ در سراسر ایران اجرا شد و در سال ۱۳۷۸ به اخذ جایزه ویژه یونسکو موفق گردید.
10. Participation Principle
11. Diversification Principle
12. Functional Literacy
13. صباغیان ۱۳۷۱، ۷۱
14. The Hindu 1992, 279
15. مرکز آسیایی فرهنگی یونسکو ۱۳۷۳، ۱۴
16. رفیع پور ۱۳۶۵، ۵۸
17. Lewin Theory
18. رفیع پور ۱۳۶۵، ۶۰ - ۵۹
19. Behavior, Person, Environment
20. بست ۱۳۷۴، ۲۱۷
21. Statistical Package of Social Sciences
22. بیانیه یونسکو درباره کتابخانه عمومی ۱۳۷۴، ۱۰۸
23. Talking Books
24. بیانیه یونسکو، همان
25. CD RoM
- از انواع دیسکهای جدید می‌توان از DVD که هفت برابر دیسکهای نوری گنجایش دارد نام برد
26. CD T.V
27. King 1996,4
28. Pestell 1991, 3
29. Luzibo
30. Jiansu
31. Zibo 1996, 16

منابع:

۱. بست، جان. روشهای تحقیق در علوم تربیتی و رفتاری. ترجمه حسن پاشا شریفی، نرگس طالقانی. تهران: انتشارات رشد، ۱۳۷۴
۲. بولا، ه. س. روند تحولات و مسائل آموزش بزرگسالان در جهان. ترجمه سیمین دخت جهان پناه. تهران: یونسکو، ۱۳۷۳
۳. بیانیه یونسکو درباره کتابخانه‌های عمومی ۱۹۹۴. ترجمه زهره میرحسینی. پیام کتابخانه ۱ و ۲ (بهار و تابستان): ۱۰۸ - ۱۰۷
۴. جمشیدیه‌ها کجومتقالی، غلامرضا. بررسی نهضت سواد آموزی و ارزیابی عملکرد آن از ابتدا ۱۳۵۸ تا پایان سال ۱۳۶۳ (با تکیه بر مطالعات منطقه لواسانات و رودبار). پایان نامه کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی، دانشگاه تربیت مدرس، ۱۳۶۶
۵. حاجی زاده میمندی، مسعود. بررسی نیازهای آموزشی نوسوادان بزرگسال سراسر کشور. تهران: معاونت آموزش نهضت سواد آموزی، ۱۳۷۰
۶. رضایی ملایری، احمد. ارزیابی کمی و کیفی فعالیتهای نهضت سواد آموزی تا سال ۱۳۶۹، پایان نامه کارشناسی ارشد علوم اجتماعی، دانشگاه تهران، ۱۳۷۰
۷. رفیع پور، فرامرز. جامعه روستایی و نیازهای آن. تهران: شرکت سهامی انتشار، ۱۳۶۵
۸. ساسا اوکا، تایی چی. «چگونه برای نوسوادان مواد آموزشی تهیه کنیم». در درسهای سواد آموزی. ترجمه زهرا صباغیان، ۹۴ - ۸۱. تهران: انتشارات مدرسه، ۱۳۷۲
۹. صباغیان، زهرا. شناخت بزرگسال و روشهای سواد آموزی. تهران: دفتر تحقیق و تألیف نهضت سواد آموزی مرکز، ۱۳۷۱
۱۰. عزیز، نعمت اله. بررسی علل رجعت به بیسوادی از نظر نوسوادان استان کردستان. پایان نامه کارشناسی ارشد برنامه ریزی آموزشی، دانشگاه اصفهان، ۱۳۷۰
۱۱. مرکز فرهنگی - آسیایی یونسکو. راهنمای نوین تهیه و تولید مواد آموزشی. مترجم حسن موفق. تهران: مؤسسه بین المللی روشهای آموزش بزرگسالان ۱۳۷۳
۱۲. ملکی، شکراله. بررسی میزان نگهداشت سواد نزد باسوادان در اصفهان. پایان نامه کارشناسی

ارشد علوم تربیتی، دانشگاه تهران، ۱۳۶۶

۱۳. موکهرجی، ا. ک. تاریخ و فلسفه کتابداری. ترجمه اسداله آزاد. مشهد: آستان قدس رضوی،

۱۳۶۸

۱۴. نقش محوری آموزش در راهبرد میان مدت یونسکو. تهران: کمیسیون ملی یونسکو در ایران،

۱۳۷۴

۱۵. واگنر، دانیل. «سواد آموزی و تحقیقات گذشته، حال و آینده» در *درسهای سواد آموزی* ترجمه

زهرا صباغیان، ۶۶ - ۵۳ تهران: انتشارات مدرسه، ۱۳۷۲

16. *The Hindu speaks on Libraries* . Madras: Kasturi & Sons Ltd, 1992

17. King , Stephen . p. "Digital Talking Books Technology: The Next Generation ." in 62 nd IFLA General Conference. Beijing (August 25 - 31 ,1996): meeting No. 195

18. Pestell, Robert . *Mobile Library Guidelines*. Hauge: K.G.Sauer,1991

19. Tronback ,Brov «Easy to read an important Part in reading promotion and in the fight against illiteracy» . in 62 nd IFLA General congrence . Beijing (August 25 - 31 ,1996): Booklet 3

20. The UNESCO Public Libray Manifesto . *IFLA journal* . 21 : 67 - 68

21. Zibo,Lu andXuexi,wang. «The relationoiship between rural development and library and Information science» . in 62 nd IFLA General Conference. Beijing (August 25 - 31 ,1996): meeting no. 138.